

Cultures in General Education and Higher Educational Institutions: Monography] / S. Yu. Nikolaieva, H. E. Boretska, N. V. Maiier, O. M. Ustymenko, V. V. Chernysh ta inshi; [za red. S. Yu. Nikolaievoi; tekhn. red. I. F. Sobolievovi]. – K. : Lenvit, 2015. – 444 s. (in Ukrainian)

6. Pavelkiv R. V. Dytiacha psykholohiia: navch. posib.[Child Psychology] / R. V. Pavelkiv, O. P. Tsyhypalo. – K.: Akademvydav, 2010. – 432 s. (Serii «Alma-mater»). (in Ukrainian)
7. Polishchuk V. Molodshyi shkilnyi vik yak zhyttievyi fenomen [Junior School Age as a Life-changing Phenomenon] / V. Polishchuk // Pochatkova shkola. – 2015. – #6. – S. 1–5. (in Ukrainian)

Анотація. Стаття посвящена особенностям изучения иностранного языка в начальной школе. Автор рассматривает сущность методики преподавания иностранного языка в начальной школе, характеризует эффективные методы и формы воспитательной работы с детьми младшего школьного возраста. Проанализированы психологические и физиологические особенности развития детей младшего школьного возраста. Охарактеризованы основные аспекты методики преподавания иностранного языка в практике начальной школы.

Ключевые слова: методика преподавания, иностранный язык, английский язык, начальная школа, дети младшего школьного возраста.

Abstract. The article is devoted to the peculiarities of teaching a foreign language (English) in elementary school. The essence of the methodology of teaching a foreign language in elementary school are examined, effective methods and forms of educational work with children of junior school age in the context of the problem under investigation are described. The psychological and physiological features of development of children of junior school age are analyzed. The main aspects of the method of teaching a foreign language in the practice of elementary school work are described.

Key words: teaching method, foreign language, English language, elementary school, children of junior school age.

Стаття надійшла до редакції 2.10.2017

**Г. В. Білавич
Б. П. Савчук**

УКРАЇНСЬКЕ НАУКОВЕ МОВЛЕННЯ В КОНТЕКСТІ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Анотація. Стаття присвячена практичному аспекту проблеми культури української наукової мови, під якою розуміємо досконалий рівень мовнокомунікативної підготовки майбутніх педагогів, яка передбачає дотримання нормативності української літературної мови,

володіння науковим стилем тощо. Результати дослідження, проведеного в межах педагогічного факультету ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», дають підстави стверджувати, що рівень наукового мовлення студентів є здебільшого середній, а то й низький. Більшість помилок (87%) зумовлена інтерференційними явищами внаслідок інтенсивного впливу російської мови на українську наукову мову.

Ключові слова: мовна культура, науковий стиль, студенти, національно-мовна особистість, українська мова.

Постановка проблеми. Актуальність виокремлення у ХХІ сторіччі «Сучасного українського наукового мовлення» в самостійну навчальну дисципліну зумовлена різними суспільними чинниками: процесами інкультурації – зацікавленням особистості культурними нормами, упорядкуванням власної манери і форми спілкування, здобуттям культурної інформації, і наукової зокрема, способом здебільшого «непрямої трансмісії» (навчання в закладах освіти різних типів і рівнів акредитації, що вимагає поєднання навчальної і наукової роботи); стимулювання комуніканта до мобілізації знань із наукової мови, фахової термінології, комунікативного самоконтролю, оволодіння уміннями й навичками продукувати власну програму наукової комунікації та комунікативну тактику реалізації цієї програми тощо [2, с. 213]. Одним із різновидів культури мовлення є наукове мовлення, що є сферою функціонування та реалізації мови української науки. Більшість учених до складників культури мовлення відносять правильність, вправність, мовну майстерність, стилістичне чуття слова, доречність застосування варіантних мовних форм тощо [4, с. 7].

Сьогодні в лоні лінгвістики виокремилася низка наук, предметом вивчення яких є проблеми культури мови (функціональна стилістика (вивчає особливості мовних норм відповідно до різних функціональних стилів), лінгвістична прагматика (аналізує цілі учасників комунікації, а також методи їх досягнення, ставлення людини до власного і чужого мовлення), лінгвістика тексту (досліджує норми побудови, структурно-стилістичні особливості тексту), психолінгвістика (з'ясовує процеси мовної творчості, сприйняття і формування мовлення та співвіднесеність цих процесів із системою мови).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Учені-мовознавці активно звертаються до проблеми української наукової мови (Ф. С. Бацевич, Т. Б. Гриценко, А. П. Коваль, Л. В. Кравець, Л. І. Мацько, Г. С. Онуфрієнко, А. Г. Погрібний, О. Д. Пономарів, О. М. Семенов та ін.), наголошуючи, що необхідним складником високої культури української наукової мови є ґрунтовна мовнокомунікативна підготовка, доцільне та вміле послуговування нормативною національною науковою мовою. У контексті цієї проблеми чимало вітчизняних дослідників [1; 3] слідом за зарубіжними вченими [5] актуалізують проблему екології мови.

Не випадково низка українських науковців (Н. Д. Бабич, Ф. С. Бацевич, М. І. Пентелюк, О. А. Сербенська, Є. Д. Чак та ін.) виокремлюють такий прикладний напрям дослідження, як «лінгвістика помилок» («помилкознавство», «девіатологія»), який зосереджує увагу дослідника на мовних девіаціях (помилках, описах, неточностях, обмовках, покручах тощо), що пов'язані зі специфікою лексичної та граматичної семантики наукового тексту. Екологізація наукового знання – закономірний процес у формуванні екологічного мислення, сутністю якого є усвідомлення, підлаштування дій під закони біосфери [3, с. 65-73].

Мета дослідження – окреслити мовностилістичні аспекти студентських наукових текстів, проаналізувати помилки, що переважають у їхніх наукових працях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реалії сьогодення актуалізують необхідність посилення якості української наукової мови, однак доводиться констатувати, що вчені, аналізуючи проблеми взаємодії мови та соціального середовища, зв'язок між мовною нормою й конструюванням національної ідентичності, соціальної зумовленості мовного вибору, вивчаючи питання мовної стійкості та мовної толерантності, європейських засад мовної політики й перспектив їх використання в Україні тощо, невиваждано мало уваги приділяють розгляду мовних явищ у студентських наукових роботах з позицій екологічної лінгвістики, позаяк явища інтерферентних впливів російської мови, наявність мовних покручів у студентських наукових текстах у контексті інших напрямів випускалися з уваги як другорядні. Відтак простежуємо чергову суперечність у площині дослідження порушеної проблеми: попри те, що в українській науці є низка праць, присвячених різним аспектам організації наукових досліджень (підручники, посібники, наукові статті тощо), усе ж їхні автори доволі скромно акцентують на проблемах використання здобутих у процесі навчання у школі та вишій мовно-мовленнєвих, стилістичних знань і вмінь під час написання студентами наукових текстів, формування національно-мовної особистості та професійному становленні фахівця загалом.

Результати спостереження за мовним педагогічним середовищем у межах педагогічного факультету ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» дають підстави для висновку, що рівень наукового мовлення (як усного, так і писемного) є здебільшого середній, а то й низький.

На наше глибоке переконання, однією зі спроб розв'язати цю проблему є виокремлення в самостійну навчальну дисципліну «Сучасне українське наукове мовлення» (як складник лінгвокультурології), вивчення якої варто пропонувати не тільки магістрам, а й студентам, що здобувають освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавра, та учням коледжів, аспірантам. З огляду на це майбутній фахівець-освітянин має знати не лише темарій курсу, який вивчає, а й основні ознаки та якості наукового мовлення, володіти фонетичними, орфоепічними, акцентуаційними, орфографічними,

лексичними, словотвірними, синтаксичними, стилістичними, пунктуаційними нормами української мови, опанувати закони наукового мовлення. Окрім того, науковцеві-початківцю необхідно знати й основні стандарти, чинні нормативні документи щодо оформлення науково-дослідницьких робіт; слід набутти умінь працювати з текстами наукового стилю, відшукувати необхідні для наукового дослідження відомості в сучасному інформаційному просторі.

Певним ризиком для студентів, а також магістрантів, аспірантів є присутність у науковій літературі, а також у текстах інформаційних листів про наукові конференції, у вимогах до опублікування наукових статей у вітчизняних наукових виданнях та інших інформаційних матеріалах різних видів помилок, які мандрують з року в рік від часопису до часопису та продукують нові «норми слововживання». Так, до прикладу, у Бюлетені ВАКУ України (2003 р., №1) натрапляємо на низку помилок, які масово тиражуються науковими видання: *«аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення даної проблеми і на які спирається автор»* (треба розв'язання цієї проблеми); *«виділення невирішених раніше частин загальної проблеми»* (треба виокремлення раніше не розв'язаних аспектів проблеми); *«висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку»* (треба висновки з цього дослідження та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі).

Виокремлюємо такі аспекти проблеми українського наукового мовлення в контексті практичної дослідницької діяльності студентів педагогічного факультету: проблема дилінгвізму (володіння літературною мовою та однією з діалектних форм спілкування), сленгізму, мовної суржифікації, що негативно впливає на семантичну структуру наукових текстів; низький рівень володіння системою норм літературної мови в її усній та писемній формах; функціонування іншомовної лексики в науковому стилі, дискурсі; науковий етикет; особливості оприлюднення та захисту результатів наукового дослідження; оформлення результатів наукової діяльності тощо.

Більш докладно зупинимося на окремих проблемах. Як показали результати нашого дослідження, проведеного впродовж останніх років у межах педагогічного факультету, що мало за мету з'ясувати мовленнєвий простір майбутніх педагогів, зокрема й рівень володіння культурою українського наукового мовлення, у студентів часто виникають труднощі, пов'язані з правильним уживанням слова, його написанням, наголошуванням, утворенням граматичних форм, лексичною і граматичною сполучуваністю тощо. Відтак ми з'ясували, чи готові майбутні вчителі до виконання певних соціальних ролей, які потребуватимуть дотримання правил мовленнєвої культури та комунікативних компетентностей. Цікаво, що, попри невисокий рівень володіння нормативністю мовлення, 58,4% респондентів позиціонують себе як такі, котрі володіють мовленнєвими нормами.

Утім, спостереження за мовним педагогічним середовищем дає підстави для висновку, що педагогічна справа, як не прикро, й досі виразно наслідують значну кількість росянізмів.

Розглянемо найтипівіші анормативи авторів наукових досліджень. Так, уже у вступній частині наукових праць простежуємо такі помилки: *актуальність обумовлена (треба зумовлена); дана проблема – ця (порушена) проблема; ряд вчених вирішують дану проблему у своїх роботах – низка вчених розв'язують цю проблему в працях; виходячи з об'єкту та предмету дослідження – виходячи з об'єкта та предмета дослідження; ціль досягнута – мети досягнуто; у магістерській роботі поставлені наступні задачі – у магістерській роботі поставлено такі завдання; актуальність спричинена наступними факторами – актуальність спричинена такими чинниками; вчені відмічають – учені відзначають; чисельні роботи – численні праці; не дивлячись на те, що ... – попри те, незважаючи на те, усупереч тому; в експерименті було задіяно 120 чоловік – до експерименту було залучено 120 осіб; константувальний експеримент – констатувальний; констатуючий – констатувальний; формулючий – формувальний експеримент; оздоровчі технології – оздоровлювальні; експериментальну базу складають – експериментальну базу становлять; біля 20 % – близько 20%; здоров'язберігаючі – здоров'язберігальні; навколишнє середовище – довкілля; експеримент проводився на протязі – експеримент проводили впродовж; 10 чоловік, що складає 8% – 10 осіб (юнаків і дівчат, учнів; школярів), що становить 8%; отримати знання – здобути знання; здобуті навски – сформовані навички; заключення – висновок; характерний учневі – характерний для учня; властивий для школяра – властивий школяреві; притаманний для майбутнього ученого притаманний майбутньому вченому, з однієї сторони – з одного боку; з другої сторони – з іншого боку; в залежності від – залежно від.; у відповідності – відповідно до; в цій області науки – у цій галузі науки; координуюча рада – координаційна рада, згідно закону – згідно із законом, відповідно постанові – відповідно до постанови, завдяки цього – завдяки цьому, автор у праці говорить – автор у праці наголошує, зазначає, підкреслює, вчений відмічає – учений зазначає, ми прийшли до висновку – ми дійшли висновку, дана проблема знаходиться в полі зору – ця проблема є (перебуває) у полі зору, кидається в око – упадає в око, оточуючі фактори – чинники, що оточують, існуючі теорії (підходи, думки) – відомі теорії (підходи, думки), активізуючі засоби – засоби, що активізують, більш точніший показник – більш точний (точніший) показник, опановувати знаннями – опановувати знання, самий вищий рівень – найвищий рівень; запобігати хворобу – запобігти хворобі; набувати досвід – набувати досвіду; вищий середнього – вищий від середнього; діючі закони – чинні закони; розставити по алфавіту – розташувати за абеткою (алфавітом); за виключенням даних авторів – за винятком цих авторів; ми виділили наступні ознаки – ми виокремили такі ознаки, вузи України – виші (ВНЗ) України; дані приведено в таблиці – дані наведено в таблиці; продовження додатку А – продовження додатка А; закінчення додатку Т – закінчення додатка Т; а іменно – а саме; приймати міри – уживати заходів;*

учбовий процес – навчальний процес; причини конфлікту – причини конфлікту; питання являється не вирішеним – питання є нерозв'язаним; і так далі; аналогічний процесу – аналогічний до процесу; звідси витікає – звідси випливає (виходить); ми вияснили – ми з'ясували; на протязі учбового року – протягом (впродовж) навчального року; учбові програми – навчальні програми; приймали участь у експерименті – брали участь у експерименті; проведені міроприємства – проведені заходи; учена ступінь – учений ступінь; результати по показниках – результати за показниками; займає позицію – обстоює позицію; займає посаду – обіймає посаду; виключення складає – виняток становить; погляди учених співпадають – погляди вчених збігаються; взаємовідносини – взаємини (стосунки); відносини в колективі – стосунки (взаємини) у колективі; запобігати помилок – запобігати помилкам; це протирічить – це суперечить; таке положення справ – таке становище; англійчани – англійці; результати експеримента представлено на рисунку – результати експерименту подано на рисунку; приводити приклад – наводити синоніми – дібрати до слова синоніми; підібрати епітети – дібрати епітети; у цілому – загалом; в даному випадку – у цьому випадку; у більшості – здебільшого; заслугове високої оцінки – заслугове на високу оцінку; відношення до навчання учнів – ставлення до навчання; вірну відповідь дали на питання – правильну відповідь дали на запитання; засвідчує про певний рівень – засвідчує певний рівень; в учнівських відповідях зустрічаються – в учнівських відповідях трапляються (простежуються, є); навчатися математиці – навчатися математики; зрадити принципам – зрадити принципи; кращий вчитель – найкращий учитель; задавати питання – спитати (запитати, поставити запитання); комісія по питанням – комісія з питань; військовий – військовик; підняти проблему – порушити проблему; підняте питання – порушене питання; фахового терміну – фахового терміна; терміна проведення експеримента – терміну проведення експерименту; виконує велику роль – має велике значення; приймати до уваги – брати до уваги; прикласти зусилля – докласти зусиль; один учень із п'ятидесяти – один учень із п'ятдесяти; у порівнянні з минулим роком – порівняно з минулим роком; багаточисленні заходи – численні заходи; уважати необхідним – уважати за необхідне; лишній раз підтверджує – зайвий раз підтверджує; в першу чергу – насамперед, передовсім; експеримент проводився – експеримент проведено; в травні місяці відбувся захід – у травні відбувся захід; завідуючий кафедрою – завідувач кафедри; завідуючий відділом – завідувач відділу; недопустимо – неприпустимо та десятки ін.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, формування й удосконалення мовленнєвої наукової культури студентів за умов стрімкого розвитку науки, високої культурно-трансляційної здатності української мови та її знакових наукових продуктів залишається актуальною проблемою й потребує пильної уваги з боку педагогів. У молодого науковця передусім має бути сформована установка й усвідомлена готовність щодо оволодіння законами українського наукового мовлення. Подальшого дослідження потребує розроблення стратегії

формування національно-мовної особистості майбутнього вченого, пошук шляхів і засобів мовного опору русифікації української наукової мови, з'ясування рівня готовності студентів до продукування мовно довершених текстів наукового стилю в їх жанровому різноманітті (анотація, стаття, доповідь, відгук, рецензія, реферат, магістерська робота та ін.) та здатності редагувати науковий текст тощо.

Список використаних джерел:

1. Екологія мови і мовна політика в сучасному суспільстві: Зб. наук. праць. – К. : Видавн. дім Д. Бураго, 2012. – 376 с.
2. Кузнецова Г. Культура наукової української мови у фаховій підготовці майбутніх освітян / Галина Кузнецова // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2012. – № 6. – С. 213–220.
3. Мірченко М. В. Основи екології української літературної мови: проблеми, можливості, перспективи / М. В. Мірченко // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». – 2014. – Серія «Філологічна». – Випуск 50. – С. 16–19.
4. Формування мовної особистості на різних вікових етапах : [монографія] / А. М. Богуш, О. С. Трифонова, О. І. Кисельова, Ж. Д. Горіна, М. П. Черкасов. – Одеса : ПНЦ АПН України, 2008. – 271 с.
5. Fill A. Ecolinguistics. State of the Art 1988 / A. Fill // The Ecolinguistics Reader: Language, Ecology and Environment / ed. by A. Fill, P. Muhlhauser. – L.; N.-Y. : Continuum, 2001. – P. 43–54.

REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED

1. Ekolohiia movy i movna polityka v suchasnomu suspilstvi: Zb. Nauk. Prats. [Ecology of Language and Language Policy in Modern Society: Collection of scientific works]. – K. : Vydavn. Dim D. Buraho, 2012. – 376 s. (in Ukrainian).
2. Kuznetsova H. Kultura naukovoï ukrainskoï movy u fakhovii pidhotovtsi maibutnikh osvitiian [The Culture of the Scientific Ukrainian Language in the Professional Training of Future Educators] / Halyna Kuznetsova // Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia. – 2012. – # 6. – S. 213–220. (in Ukrainian)
3. Mirchenko M. V. Osnovy ekolohii ukrainskoï literaturnoi movy: problemy, mozhlyvosti, perspektyvy [Fundamentals of the Ecology of the Ukrainian Literary Language: Problems, Opportunities, Perspectives] / M. V. Mirchenko // Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu “Ostrozka akademiia”. – 2014. – Seriiia “Filolohichna”. – Vypusk 50. – S. 16–19. (in Ukrainian)
4. Formuvannia movnoi osobystosti na riznykh vikovykh etapakh : [monohrafiia] [Formation of Linguistic Personality at Different Age Stages] / A. M. Bohush, O. S. Tryfonova, O. I. Kyselova, Zh. D. Horina, M. P. Cherkasov. – Odesa : PNTs APN Ukrainy, 2008. – 271 s. (in Ukrainian)

5. Fill A. Ecolinguistics. State of the Art 1988 [The Ecolinguistics Reader: Language, Ecology and Environment]. – L.; N.-Y. : Continuum, 2001. – S. 43-54 (in English)

Аннотация. Стаття посвящена практичному аспекту проблеми культури українського наукового мовного стилю, под которой понимаем совершенный уровень мовнокомунікативної підготовки майбутніх педагогів, которая предполагает соблюдение нормативности українського літературного мовного стилю, владение научным стилем и др. Результаты исследования, проведенного в рамках педагогического факультета ГВУЗ «Прикарпатский национальный университет имени Василия Стефаника», дают основания утверждать, что уровень научной речи студентов в основном средний и низкий. Большинство ошибок (87%) обусловлено интерференционными явлениями в результате интенсивного воздействия русского языка на украинский научный язык.

Ключевые слова: языковая культура, научный стиль, студенты, национально-языковая личность, украинский язык.

Abstract. Language culture creation is one of the most urgent problems nowadays. This is not only philological problem, but social as well – as it is related to different communication methods. The article covers linguistic principles of language culture creation for future teacher.

Substantial research has been conducted in 2012-2017 in Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. It showed that students have low and middle language skills. Future teachers make mistakes including word stress and vocabulary. Violation of normative language is explained by the influence of the Russian language, dialects, the mass media and linguistic surrounding. Many of the common mistakes were found due to lack of understanding modern Ukrainian language. Typical speech errors in the primary school teachers' speech has been analyzed.

The theoretical basis of the error classification are the lingual didactics works. Typical mistakes and faults in student speech at pedagogical universities are analyzed in the article. The nature and occurrence of the speech errors of the students has been analyzed, the number of objective and subjective factors that led to making these errors has been determined. The authors substantiates the idea that the Ukrainian language policy should be provided keeping in mind indissoluble connection of the national culture with national language.

Keywords: language culture, principles of modern Ukrainian literary language, students, ecology of language, ecology of word.

Стаття надійшла до редакції 10.10.2017